

Dronningegambit

Magtcentralisering, hård lockdown – og en bekymret befolkning, der dog bakkede op

Julie Hassing Nielsen

The Queen's Gambit: Power centralisation, hard lockdown and a worried – yet supportive – population

What characterised the political decision-making process behind the Danish Covid-19 strategy? Who were the central actors, and which institutions played a pivotal role in the early and rapid pandemic decisions? Furthermore, how did the Danish citizens respond to the national pandemic strategy? Despite ideological division lines, did they support the government's overall strategy? I here answer these questions. First, I account for the political context in which the pandemic hit in early 2020. I then turn to the Danish response, which was characterised by strong and centralised leadership. Additionally, the pandemic strategy, which included one of Europe's most rapid and hard lockdowns, enjoyed strong support in the public as well as little political opposition in the first phases of the pandemic, albeit the population also showed democratic concerns about revised pandemic laws and centralisation of power. The article focuses on the the first period of the pandemic from March–June 2020.

Besøg af en farlig gæst

De fleste danskere ved, hvor de var d. 11 marts 2020. De kan berette, hvad de lavede den dag, hvem de var sammen med, og hvor de befandt sig, da der blev indkaldt til pressemøde kl. 20.30 om aftenen om Covid-19 situationen i Statsministeriets Spejlsal. Dagegne forinden havde stadigt mere alvorlige rapportager fra et italiensk sundhedssystem i knæ bevidnet, at den coronavirus, som få måneder forinden havde været ganske ukendt, for alvor havde gjort sit europæiske indtog. Som den danske dronning Margrethe d. 2 anførte en lille uges tid senere i sin nationale tale til danskerne: "Danmark står i en alvorlig situation. Den skæbne deler vi med hele Europa, ja, med resten af verden (...) Corona-virus er en farlig gæst (...)".¹

1 H.M. Dronningens tale til befolkningen d. 17 marts 2020. Talen kan findes på www.kongehuset.dk/nyheder/laes-hm-dronningens-tale-til-befolkningen. Hjemmeside konsulteret d. 14 januar 2020.

Julie Hassing Nielsen är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
E-post: julie.hassing_nielsen@svet.lu.se

Tilbage i Statsministeriets Spejlsal d. 11 marts var ingen i tvivl om situationens alvor. Til mødet stod centralt i midten den danske statsminister Mette Frederiksen (Socialdemokratiet) – klædt i sort som for at signalere situationens alvor. Ved sin henholdsvis højre og venstre side havde hun Sundheds- og Ældreminister Magnus Heunicke (Socialdemokratiet), Direktør i Sundhedsstyrelsen Søren Brostrøm, Rigspolitichef Thorkild Fogde samt Direktør for Organisation og Borgerservice i Udenrigsministeriet Erik Brøgger Rasmussen. Den aften i Statsministeriets Spejlsal markerede for alvor begyndelsen på den danske kamp mod Covid-19. En kamp som fra starten var dømt ulige, idet den viden man havde om den nye coronavirus i omløb var meget begrænset. Få måneder forinden havde den nye Covid-19 virus – som den senere blev døbt – været helt ukendt. Men et ulykkeligt spill-over fra en formodet flagermus til et formodet handlende menneske i nærheden af et marked i den fjerne kinesiske Wuhan provins, medførte nu, at store dele af den vestlige verden lukkede samfundet helt eller delvist ned i det spæde forår af 2020, i takt med at pandemien bredte sig. Det gjaldt nu også Danmark, der som et af de første vesteuropæiske lande valgte en hård lockdown strategi. Og det var det valg, som blev formidlet til danskerne ved pressemødet d. 11 marts. Spørgsmålet var, hvorfor valget faldt på den strategi? Hvem som havde været toneangivende beslutningstager bag beslutningen? Og hvordan befolkningen ikke mindst ville reagere på, at samfundet nu blev lukket hårdt ned, som forsøg på at inddæmme Covid-19 pandemien?

Ved pressemødet i Spejlsalen d. 11 marts præsenterede den danske regering altså en såkaldt hård nedlukningsstrategi. Det betød bl.a., at alle elever og studerende på alle uddannelsesinstitutioner skulle sendes hjem, alle skoler og dagtilbud blev lukket, alle indendørs kulturinstitutioner, biblioteker, fritidstilbud med videre blev lukket, alle offentlige ansatte, der ikke varetog samfundskritiske funktioner, blev hjemsendt, samt det private arbejdsmarked opfordredes til hjemmearbejde. Herudover var der begrænset anvendelse af kollektiv trafik samt restriktioner i forhold til plejehjems- og hospitalsbesøg. Hastelovgivning blev vedtaget, som bl.a. gav mulighed for at gennemtvinge særligt nødvendige foranstaltninger, herunder forbud mod, at der samledes flere end 100 personer indendørs. Herudover skærpede Udenrigsministeriet ved pressemødet d. 11 marts en række rejsevejledninger, og der blev indført restriktioner ved indrejse i Danmark. Når man står overfor en ukendt virus, kan man vælge forskellige strategier.

Og som de efterfølgende dage, uger og måneder viste, så valgte de vestlige demokratier vidt forskellige strategier for at inddæmme og bekæmpe Covid-19. Den danske regerings valg om en hård nedlukning blev delt med mange lande, imens andre lande, heriblandt Danmarks svenske nabo, valgte at holde samfundet helt eller delvist åbent. Jeg sammenligner den svenske og danske strategi kort i slutningen af denne artikel.

Jeg kigger her på den danske beslutningsproces bag den pandemistrategi, som offentligheden første gang lærte at kende ved pressemødet 11. marts, og som kom til at tegne den danske strategi de efterfølgende måneder. Jeg redegør for, hvem de centrale aktører og institutioner bag processen var samt, hvordan det politiske landskab og klima var op til og under pandemiens første bølge. Jeg fokuserer på perioden umiddelbart før og efter beslutningen om at lukke Danmark ned til forsommeren 2020, og undersøger også – med afsæt i ny spørgeskemadata – befolkningens holdning til regeringens Covid-19 pandemistrategi, herunder hvorvidt den danske befolkning var i sync med den nationale strategi eller om de fandt den utilstrækkelig.

Dronningegambit er en skakåbning, hvor hvid (tilsyneladende) ofrer en bonde for tidligt at opnå initiativrigt spil. I danske corona-termer kan man sige, at Mette Frederiksen – som dronning og skakspillets mest magtfulde brik – valgte en meget proaktiv coronastrategi, som ikke var uden risiko, idet hun – trods pandemiens omfang i Europa endnu var ukendt – valgte en tidlig og omfattende samfundsnedlukning, som indebar bl.a. store økonomiske risici ved at dæmme op for den økonomiske aktivitet.

Kontekst og konflikter: Snapshot af det politiske landskab efter 2019-valget

Covid-19 ramte Danmark i den første embedsperiode for den danske statsminister Mette Frederiksen. Siden Folketingsvalget d. 5 juni 2019 havde hun sidet på den øverste taburet i en ren socialdemokratisk mindretalsregering med støtte fra Socialistisk Folkeparti (SF), Enhedslisten og Det Radikale Venstre. Selvom Folketingsvalget i 2019 ledte til ”det rødeste Folketing siden valget i 1971”,² var regeringsdannelsen ikke uproblematisk. Først omkring midnat tre uger efter valget kunne Mette Frederiksen, iført en knaldrød trøje for ligesom at markere farven på valgsejren, proklamere, at næste dag ville hun gå til majestæten med henblik på at stifte en mindretalsregering med SF, Enhedslisten og Det Radikale Venstre som støttepartier.

Socialdemokratiet blev ved Folketingsvalget i 2019 Danmarks største parti med 25.9 procent af stemmerne – en mindre tilbagegang fra Folketingsvalget i 2015, hvor partiet høstede 26.3 procent. Danmarks næststørste parti blev oppositionspartiet Venstre, som løb med 23.4 procent af stemmerne, hvilket var en stor fremgang fra de 19.5 procent, som de fik ved forrige valg. Så selvom Venstre tabte regeringsmagten ved valget i 2019, gik partiet paradoksalt nok ved samme valg frem i forhold til stemmeantal.³

2 ”Valgforsker om resultat: ’Det rødeste Folketing, vi har set i næsten 50 år’”, www.dr.dk, d. 7 juni 2019. Hjemmeside konsulteret d. 10 januar 2021.

3 Læs mere om Folketingsvalget 2019 på <https://www.dr.dk/nyheder/politik/resultater/folketingsvalg>. Hjemmeside konsulteret d. 15 januar 2021.

Særligt diskussionen om immigration fyldte meget i 2019-valgkampen. Og med to nye partier – Nye Borgerlige og Stram Kurs – som begge stillede op for første gang i 2019, og som begge profilerede sig primært på en endnu strengere immigrationspolitik, var linjerne på mange måder mere hårdt optrukket end ved tidligere valg. Foruden immigrationsspørgsmålet var klimaforandringer også et højt profileret emne i 2019 – og da Folketingsvalget kun blev afholdt 10 dage efter det seneste Europa-Parlamentsvalg, som blev afholdt 26. maj 2019, overlappede debatterne til de to valgkampe også hinanden betydeligt. Alt i alt betød valgudfaldet ved Folketingsvalget i 2019, at der var en stærkere centralisering af en midterkerne i dansk politik og nogle relativt svagere yderpoler (Kosiara-Pedersen 2020).

Covid-19 pandemien var derfor på mange måder den relativt nyindsatte Mette Frederikssens første store prøvelse som statsminister. Ved regeringsdannelsen i 2019 havde hun – traditionen tro – omrokeret på en række ministerier og deres portefølje. Antallet af ministerier var blevet reduceret fra 23 til 20, hvoraf Sundheds- og Ældreministeriet, som senere skulle komme til at spille en meget central rolle under Covid-19 pandemien, blev besat af den erfarne socialdemokrat Magnus Heunicke, som bl.a. tidligere havde været Transportminister under Thorning-regeringen (2014-2015).

2019-valgresultatet efterlod også en splittet oppositionen. Den splittelse gjaldt både internt i partierne og samhørigheden oppositionspartierne imellem. Den siddende Venstre-statsminister, Lars Løkke Rasmussen, måtte gå af, og Danmark største oppositionsparti – Venstre – måtte bittert se sig selv overgive regeringsmagten til trods for, at partiet havde vundet markant vælgerfremgang sammenlignet med forrige folketingsvalg. Valgresultatet igangsatte en intern refleksionsproces i Venstre, som kulminerede med, at partiets mangeårige formand og tidligere statsminister, Lars Løkke Rasmussen, forlod posten som partiformand i efteråret 2019. Herefter fulgte en intern turbulent periode, hvor Venstre ved et ekstraordinært landsmøde i september 2019 valgte Jakob Ellemann-Jensen og Inger Støjberg som henholdsvis formand og næstformand – et makkerpar, som mere markerede hver sin stridende fløj i partiet end stod for en samlet robust fremadrettet linje.

Venstre stod derfor som et relativt svagt oppositionsparti midt i en identitets-søgende opposition, som havde fået nye immigrationsfjendtlige partier at forholde sig til ved Folketingsvalget i 2019, og som derfor mere end nogensinde var delt på spørgsmålet om, i hvor høj grad immigrationsfjendtlighed var foreneligt med klassisk liberalisme. Striden internt i partiet Venstre gik i høj grad på, hvilken immigrationslinje partiet tegnede – og denne diskussion var gennemgående også på tværs af partierne på højrefløjen. På den ene side var at finde den klassisk liberalisme eller konservatisme, som blandt andet indeholdt pro-europæiske holdninger, et positivt sindelag til globalisering, og en (generel) positiv grundholdning til indvandring. På den anden side var den mere nationalt-konservative

lejr, hvor særligt immigrationsfjendtligheden markerede sig – og som udmøntede sig blandt andet ved etableringen af partierne Nye Borgerlige og Stram Kurs.

Det var derfor – alt i alt – en relativt stærk men endnu ganske uprøvet dansk statsminister, som mødte Covid-19 pandemien i de tidlige måneder af 2020. Og det var en relativt svag og splittet opposition fuld af uprøvede nye ledere, som fik til opgave at holde hende og hendes regering ansvarlig for deres førte pandemistrategi. Det var en politisk situation og et politisk landskab, som naturligt kom til at præge Covid-19 beslutningsprocessen, herunder de centrale sundhedsfaglige aktører og institutioner, som blev et vigtigt led i denne proces, og som kom til at præge debatten – eller måske nærmere mangel på samme – i de første måneder af pandemiens indtræden i Danmark.

”Man er ikke i tvivl om mit lederskab” – Frederiksen, Brostrøm og centrale institutioner⁴

Tilbage ved mødet i Statsministeriets Spejlsal d. 11 marts var alle centrale aktører, som de kommende måneder og år skulle udgøre kernen i den danske pandemi beslutningsproces, blevet præsenteret: Statsministeren, Sundheds- og ældreministeren, Rigspolitichefen, Udenrigsministeriets Direktør for Organisation og Borgerservice. Og så var der Direktøren for Sundhedsstyrelsen, den lægeuddannede Søren Brostrøm. Skal der sættes et ansigt på den danske Covid-19 pandemistrategi vil langt de fleste danskere uden tvivl nævne Brostrøm. For alt imens Mette Frederiksen blev den centrale og absolut vigtigste politiske frontfigur de efterfølgende måneder efter pandemiens indtræden, blev Søren Brostrøm den sundhedsfaglige profil, som trofast ville stå ved hendes side til pressemøderne, og formidle de sundhedsfaglige beslutninger, vurderinger og tiltag til danskerne. Brostrøm blev om nogen danskernes ansigt på Covid-19 pandemien. Og som månederne gik, skulle det også vise sig, at selvom Brostrøm og Frederiksen havde stået side-ved-side og præsenteret beslutningen om den hårde danske lockdown d. 11 marts, havde vejen til beslutningen ikke kun været præget af enighed mellem de to.

Vi starter derfor med en præsentation af Brostrøm. For hvor den danske statsminister længe havde været et kendt ansigt i offentligheden, gik Brostrøm hurtigt fra fuldkommen anonymitet til at blive en ny og meget offentlig figur i Danmark i marts 2020: ”Hvem er den mand, som fører Danmark gennem Coronakrisen?(..)", som det stod på forsiden af den landsdækkende avis Berlingske Tidende kun to dage efter lockdown var blevet annonceret.⁵ Der

4 Citatet fra ”Mette Frederiksen: Man er ikke i tvivl om mit lederskab”, artikel i Ugebrevet Mandag Morgen, d. 28 august 2020. Hjemmeside konsulteret d. 18 januar 2021.

5 Hvem er den mand, som fører Danmark gennem coronakrisen? Han er en læge, som har ”prøvet det, der er værre”, Berlingske Tidende d. 13 marts. Hjemmeside konsulteret d. 17 januar 2021.

var et stort folkeligt behov for at kende den mand, som repræsenterede den danske pandemistrategis sundhedsfaglige dimension, og der udviklede sig på rekordtid en kæmpe interesse for den lægeuddannede Brostrøm, som blev døbt ”kaptajnen på coronaberedskabets skib”⁶ – som efter kun få måneder blev så folkelig en figur, at hans privatliv var at finde på forsiden af den mere kulørte presse.⁷ Brostrøms mere formelle rolle som Direktør for Sundhedsstyrelsen i forbindelse med Covid-19 pandemien var at stå i spidsen for det nationale danske sundhedsberedskab.

En hurtig introduktion til den danske sundhedsfaglige infrastruktur og sundhedsberedskab er her nyttigt for læseren. Sundhedsstyrelsen er den overordnede nationale myndighed for beredskabet i sundhedssektoren. Sundhedsstyrelsen arbejder tæt sammen med kommuner, regioner, politiet og den danske beredskabsstyrelse. Det betyder bl.a. også, at Sundhedsstyrelsen har en fast plads i de nationale kriseberedskab, hvis fx. Danmark rammes af en pandemi som Covid-19, samt, at styrelsen er ansvarlig for den overordnede koordinering af sundhedsberedskabets samlede indsats.⁸ I krisesituationer har Sundhedsstyrelsen sin egen krisestyreorganisation, som følger Beredskabsstyrelsens retningslinjer for krisestyre i Danmark. Det nationale krisestyreorganisationssystem er opbygget omkring en række tværgående krisestabe, hvor koordination finder sted på forskellige niveauer, herunder findes der regeringens krisestyreorganisation, som er den vi primært fokuserer på her.⁹ En anden vigtig statslig institution at kende under Covid-19 pandemien er Statens Serum Institut. Statens Serum Institut overvåger bl.a. forekomsten af Covid-19 i Danmark og rådgiver bl.a. om hygiejne og vaccination. I løbet af Covid-19 pandemien kom Statens Serum Institut løbende med beregninger og risikovurderinger og den faglig direktør for Statens Serum Institut – Kaare Mølbak – var også senere under pandemiforløbet medvirkede ved regeringens pressemøder omkring pandemiens udvikling og nye tiltag.¹⁰ Den danske politiske infrastruktur blev underlagt en stor revision i 2007, den seneste såkaldte *Kommunalreform* – hvor en række kommuner blev sammenlagt til i alt 98 kommuner og fem regioner. Og det er særligt regionernes opgaveportfølje, som er interessant i et pandemiperspektiv. Regioner var en nyskabelse af de tidligere nu nedlagte amter. Regionerne fik i 2007 ansvaret for en stor del af sundhedsområdet inklusiv sygehusene, behandlende psykiatri og sygesikring

6 Dagbladet Holstebro d. 14 marts 2020, sektion 1, s. 5. Hjemmeside konsulteret d. 16 januar 2021.

7 Se fx. *Her og Nu* d. 9 maj 2020. Hjemmeside konsulteret d. 10 januar 2021.

8 For mere information, se www.sst.dk ”Sundhedsstyrelsens beredskab”. Hjemmeside konsulteret d. 18 januar 2021.

9 For mere information om Danmarks nationale krisestyreorganisation se www.brs.dk. Hjemmeside konsulteret d. 18 januar 2021.

10 For mere om Statens Serum Institut se www.covid19.ssi.dk

(e.g. praktiserende læger, speciallæger og medicintilskud).¹¹ De danske regioner er svagere stillet end i fx Sverige, hvor regionerne har betydelig mere magt og har selvstændig beskatningsret, hvilket de danske regioner ikke har. I Danmark blev regionernes betydning udvandet efter den seneste kommunalreform, hvor en række funktioner overgik til staten.

Det overordnede princip for det generelle beredskab i Danmark, som også gælder det sundhedsfaglige og pandemiske beredskab, er *Sektoransvarsprincippet*. Det betyder, kort fortalt, at alle myndigheder hver især har ansvaret for beredskabet i deres egen sektor.¹² Sektoransvarsprincippet betyder, at Covid-19 pandemien hørte under Sundheds- og Ældreministeriet, hvor socialdemokraten Martin Heunicke som sagt var minister, da Covid-19 pandemien brød ud. Men magten blev udøvet i skyggen af et stadigt mere magtfuldt statsministerium.

Statsminister Mette Frederiksen står grundlæggende for en centralisering af regeringsmagten i Statsministeriet, herunder en udvidelse af Statsministeriets kompetencer. Og det blev også et væsentligt karakteristika af Statsministerens håndtering af Covid-19 pandemien. Allerede inden Covid-19 pandemien brød ud – og inden Frederiksen indtog Statsministeriet efter 2019- Folketingsvalget – havde hun længe givet udtryk for et ønske om et stærkere statsministerium, der kunne fylde mere i den politiske beslutningsarena, samt have mere styring med regeringens vigtigste projekter. Hun udtalte at: ”Vi har et utrolig lille statsministerium, som ikke driver noget i det politiske arbejde, og det passer ikke sådan lige til mit temperament, hvis det er mig, der skal være landets statsminister. For så er det mit ansvar (...)”.¹³ Og springer vi nogle år frem i tiden, så blev Statsministeriet formelt udvidet i efteråret 2020 med et historisk stort antal ansatte, og samtidig udvidede Frederiksen også kredsen af personer uden ministertitel, herunder de særlige rådgivere, der måtte sidde med i regeringens mest magtfulde udvalg – Økonomiudvalget og Koordinationsudvalget.¹⁴ Øverst for den danske Covid-19 strategi stod altså en statsminister, som ønskede en centralisering af magten i sine hænder, og som ikke var bange for at udøve stærkt lederskab. En interessant bibemærkning i denne sammenhæng er, at det under Covid-19 pandemien flere gange har været anført, at demokratier med kvindelige statsoverhoveder – herunder danske Frederiksen – har haft en mere succesfuld strategi med at

11 For mere om Kommunalreformen 2007 se <https://sim.dk/arbejdsomraader/kommunal-ogregionaloe-konomi/kommunale-opgaver-og-struktur/kommunalreformen-i-2007/>. Hjemmeside konsulteret d. 17 januar 2021.

12 Læs om Sektoransvarsprincippet og bestemmelserne om staten og kommunernes planlægningsforpligtelser i beredskabsloven kapitel 5, §24-28 fundet op [www.retsinformation.dk](http://www.retsinformation.dk/LBK%20nr.%20314%20af%2003%2004%202017) LBK nr. 314 af 03/04/2017. Hjemmesiden konsulteret d. 18 januar 2021.

13 ”Mette Frederiksen vil have et mere magtfuldt statsministerium”, Altinget, 1 april 2019.

14 ”Mette Frederiksen laver historisk udvidelse af Statsministeriet”, Altinget d. 28 august 2020 og ”Mette Frederiksen: Man er ikke i tvivl om mit lederskab”, Altinget d. 28 august 2020.

bekæmpe Covid-19.¹⁵ Der hersker dog ikke, i hvert fald ikke til mit kendskab, studier som støtter op omkring den påstand. Et studie viser, at der ikke synes at være nogen signifikant større succes, når det kommer til lande med kvindelige statsledere ved roret – i hvert fald ikke, hvis succes måles som begrænsning af Covid-19-relaterede dødsfald (Bosancianu et al. 2020).

Selvom der var adskillige aktører tilstede ved mødet i Statsministeriets Spejlsal d. 11 marts 2020, centrerede den politiske og offentlige opmærksomhed sig snart om Søren Brostrøm, som repræsentant for det sundhedsfaglige Danmark, og Mette Frederiksen, som repræsentant for det folkevalgte Danmark. Og selvom de stod side ved side og annoncerede et omfattende lockdown af Danmark 11. marts, opstod der snart interne uenigheder omkring både kategoriseringen af pandemien og de politiske tiltag, der var nødvendige for at inddæmme den. I en senere ekspertudredning omkring håndteringen af den danske Covid-19 strategi blev det konkluderet, at regeringen og Statsministeriet aktivt inddrog og efterspurgte rådgivning fra sundhedsmyndighederne. Men at Statsministeriet og sundhedsmyndigheder på afgørende punkter var uenig i den retning, som i den første fase af forløbet bliver udstukket af Sundhedsstyrelsen i samarbejde med Statens Serum Institut. Regeringen formulerede tidligt et forsigtighedsprincip, hvilket på mange måder stod i kontrast til Sundhedsstyrelsens proportionalitetsprincip (Grønnegård et al. 2021).

Politiske brydningsfelter: Epidemilovgivning og hjælpepakker

Med sin konsekvente og hårde nedlukning af samfundet markerede den danske regering sig i front som et af de første europæiske lande, der tog konsekvensen af, at Covid-19 var ved at finde fodfæste på det europæiske kontinent.¹⁶ Og der var umiddelbart stor opbakning blandt politikere på begge fløje i det danske folketing for den resolute handlekraftighed den danske regering med Frederiksen i front havde udvist, da rapporterne fra det overbelastede italienske sundhæsvæsen var begyndt at dominere nyhederne tidligt marts 2020. Men den resolute og hårde nedlukning – og de tiltag som fulgte umiddelbart efter – mødte også stigende kritik og politisk opposition i foråret 2020. Det gjaldt særligt ændringer af epidemiloven og udslusningen af de hjælpepakker, som var blevet vedtaget til at hjælpe hjemsendte medarbejdere og midlertidigt lukkede virksomheder, som følge af lockdown. Igen fokuserer jeg her kun på de første måneder af pandemien (marts – forsommeren 2020) idet udviklingen i efteråret og vinteren 2020/2021 med introduktionen af den britiske Covid-19 mutation og et

15 Se fx. "What Do Countries With The Best Coronavirus Responses Have In Common? Women Leaders", www.forbes.com, d. 13 april 2020. Hjemmeside konsulteret d. 14 januar 2020.

16 Se den internationale dækning fx. www.reuters.com "Fast in, first out: Denmark leads lockdown exit" d. 18 maj 2020. Hjemmeside konsulteret d. 14 januar 2021.

meget omstridt pressemøde, hvor Statsminister Frederiksen udtalte, at alle danske mink skulle aflives, som følge af en lokal Covid-19 mutation fundet i mink, efter min bedste vurdering kræver sin egen helt separate redegørelse.

Et lockdown så hårdt som det Danmark blev kastet ud i marts 2020, krævede hurtigt efterfølgende politisk vedtagelse af økonomiske hjælpepakker til berørte industrier og arbejdere for at undgå massiv arbejdsløshed og konkurser. Og dansk økonomi blev ligesom resten af verden pludselig og hårdt ramt med et historisk fald i BNP i første halvår af 2020. I tiden efter nedlukningen udviklede regeringen i samarbejde med de øvrige af Folketingets partier og arbejdsmarkedets parter en række økonomiske hjælpepakker. Hjørnestenen i disse hjælpepakker var at undgå konkurser og fyringer i kølvandet på den voldsomme økonomiske opbremsning. Over 30 hjælpepakker blev det i alt til, hvoraf den første var en lønkompensationshjælpepakke, herefter fulgte en hjælpepakke til selvstændigt erhvervsdrivende, og herefter kom hjælpepakker til kunstnere, freelancere samt studerende (e.g. Bennedsen et al. 2020, Haagen Pedersen & Kieler 2020 og Larsen P., Ilsøe & Bach Steffensen 2020). Danmark var et af de lande, som var hurtigst ude med hjælp til kriseramte virksomheder. Og et spørgeskema som blev rundsendt til danske virksomheder under nedlukningen i den periode jeg her undersøger, viste, at hjælpepakkerne reddede i omegnen af 81.000 jobs under pandemiens første bølge, og at hjælpen – som det var tilstræbt af politikerne – gik til de mest udsatte virksomheder (Bennedsen et al. 2020). Hjælpepakkerne, herunder den hurtighed, hvormed de blev vedtaget af Folketinget og gennemført, nød bred opbakning blandt folketingets partier. Den primære opposition eller kritik mod hjælpepakkerne kom til at omhandle, hvor lang tid de skulle løbe og med hvilken hårdhed, de skulle udfases, da diskussionen om genåbning af Danmark begyndte at melde sig.¹⁷

At resolut handlekraftighed fra regeringen og statsministeren mere specifikt var nødvendig i begyndelsen af pandemien var en generel og udpræget politisk holdning blandt danskerne samt politikerne. Derfor blev der også tidligt i processen initieret ændringer af Epidemiloven, som fastsætter rammerne for de foranstaltninger, der skal tages for at hindre, at smitsomme sygdomme udbredes i Danmark og videreføres fra Danmark til andre lande. Trods opbakningen til Mette Frederiksens hårde lockdown var ændringerne til Epidemiloven dog omdiskuteret. Og det var ikke kun Folketinget, som var skeptisk. Dagen før Folketinget hastevedtog ændringer til Epidemiloven, oplyste blandt andet Sundhedsstyrelsens direktør Brostrøm til Ældre- og Sundhedsministeriet, at ”styrelsen ikke ”umiddelbart” mente, coronavirus kunne begrunde de

17 ”PRM/Akademikerne: Ny hjælpepakke viser, at vi står sammen gennem krisetider”, Ritzaus Bureau, 19 marts 2020. Hjemmeside konsulteret d. 16 januar 2021. For mere om regeringens hjælpepakker se <https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/marts/corona-virus-regeringen-ivaerksaetteren-raekke-initiativer-som-hjaelp-for-dansk-oekonomi/>. Hjemmeside konsulteret d. 17 januar 2021.

vidtrækkende lovændringer”.¹⁸ Overordnet set anfægtede Brostrøm kravet om, hvorvidt proportionalitet var opfyldt. Herudover fandt Sundhedsstyrelsen ikke sundhedsfagligt belæg for at lukke de nationale fysiske grænser som effektivt værn mod spredningen af Covid-19, men kaldte det en ”politisk beslutning”. Og i stedet for at bakke op omkring Sundheds- og Ældreminister Magnus Heunicke’s lovforslag, ønskede Sundhedsstyrelsen i stedet en revision af den eksisterende epidemiloven, som bl.a. kunne være inspireret af den svenske smittskyddslag.¹⁹

Herudover havde Sundhedsstyrelsen i slutningen af februar 2020 vurderet, at Covid-19 ikke hørte til Epidemilovens A-liste af sygdomme, som kun er for alment farlige sygdomme fx. SARS og Ebola, men burde være på B-listen. På den baggrund vurderede blandt andet sundhedsjurister, at der var et misforhold mellem Covid-19s placering på B-listen, og de muligheder for indgreb, som de hastevedtagne ændringer i Epidemiloven gav mulighed for.²⁰ Og betænkningerne om de hastebehandlede ændringsforslag i epidemilovgivningen lød ikke kun fra Sundhedsstyrelsen. Også Folketingets øvrige partier – herunder særligt det største oppositionsparti Venstre – fandt, at fx indskrænkninger i forsamlingsfriheden burde ske fra direkte indstilling fra sundhedsmyndighederne. Ændringen i lovgivningen her betød, at regeringen fremover havde grønt lyst til at forbyde grupper på flere end to personer at forsamles offentligt, hvis der ikke var tale om nære familiemedlemmer som forældre, børn, søskende eller bedsteforældre.

Regeringens kompromis med Venstre, mod at de ville stemme for ændringsforslaget, blev, at det blev skrevet ind i loven, at nye forbud kun kan komme i stand efter ”rådgivning” fra sundhedsmyndighederne.²¹ Diskussionen afspejler meget godt den spænding, der var imellem, hvor meget ”magt” Sundhedsstyrelsen skulle have i ”aktivering” af epidemilovgivningens beføjelser. Hertil skal tilføjes, at der sideløbende med nedlukningen i marts og april 2020 var debat om, hvorvidt WHO’s anbefaling om en aggressiv teststrategi også gjaldt Danmark.²²

Ikke kun ændringerne af epidemilovgivningen var til debat. Også hastigheden af lovgivningsprocessen vakte politisk kritik og det blev anført som værende problematisk af Sundhedsstyrelsen, hvis den fyldestgørende skulle

18 ”Styrelse vendte tommelfingeren nedad til coronalov”, *Dagbladet Information* 16 marts. Hjemmeside konsulteret d. 15 januar 2021.

19 ”Styrelse vendte tommelfingeren nedad til coronalov”, *Dagbladet Information* 16 marts 2020. Hjemmeside konsulteret d. 5 januar 2021.

20 ”Styrelse vendte tommelfingeren nedad til coronalov”, *Dagbladet Information* 16 marts. Hjemmeside konsulteret d. 18 januar 2021. For mere information om Epidemiloven se www.sst.dk ”Epidemiloven”. Den vedtagne ændring af den danske Epidemiloven er LOV nr. 359 af 04/04/2020, som kan læses i sin fulde ordlyd på www.retsinformation.dk

21 ”Epidemiloven ændret: Nu kan regeringen forbud forbyde en trio”, *Ritzaus Bureau* 1 april 2020. Hjemmeside konsulteret d. 15 januar 2021.

22 ”Ny forvirring: Sundhedsstyrelsen sår igen tvivl om, hvorvidt anbefaling fra WHO gælder Danmark”, *Berlingske Tidende*, 25 marts 2020. Hjemmeside konsulteret d. 1 marts 2021.

udføre sit arbejde. Dagen før vedtagelsen af ændringsforslagene til Epidemiloven anførte Sundhedsstyrelsen, at ”man ikke havde haft lang tid til at vurdere lovudkastet (...)” og, at styrelsens eksperter dermed ikke have nået at foretage en ”grundig sundhedsfaglig vurdering af det foreslåede”.²³ Med til fortællingen hører, at under lockdown forblev Folketinget delvist åbent. De af Folketingets funktioner, som blev anset som værende nødvendige for at behandle lovforslag og vedtage love, var derfor åbne, og på den måde kunne Folketinget tage stilling til akutte forslag. Folketinget holdt derfor kritisk vigtige funktioner kørende, men satte øvrige aktiviteter på lavt blus.²⁴

Regeringens centralisering af beslutninger blev som sagt mødt af en relativt svag opposition, som endnu ikke var konsolideret. Men de meget centraliserede beslutninger vakte dog tidligt det øvrige Folketings opponering. Og i begyndelsen af maj, hvor genåbningsplanlægningen for samfundet havde været i gang i et stykke tid, blev regeringen mødt med et ”åbenhedsmanifest”. Et flertal uden om regeringen krævede nu mere åbenhed omkring coronabeslutningerne. Åbenhedsmanifestet var primært skrevet af partierne i blå blok (Venstre, Det Konservative Folkeparti, Dansk Folkeparti), men også to af regeringens støttepartier – Det Radikale Venstre og Alternativet – stod bag som medunderskriver. Manifestet skulle sikre, at alle partier blandt andet fik adgang til alt data i forbindelse med kampen mod corona. Kritikken lød, at regeringen førte en meget lukket politik på hele coronaområdet – og havde gjort det hele vejen, udtalte Venstres nyudnævnte formand, Jakob Ellemann-Jensen.

Manifestet indeholdt i alt otte punkter, som skulle sikre fuld åbenhed om alle data og beslutninger, som træffedes under coronakrisen. Selvom oppositionen længe havde kritiseret, at regeringen ikke inddrog de øvrige partier nok i Covid-19 beslutningerne, så forventede man, at dette manifest – som et flertal i Folketinget stod bag – kunne bevirke, at regeringen nu lyttede mere aktivt.²⁵

Udfordringen var, fortsatte Ellemann-Jensen i forbindelse med offentliggørelsen af åbenhedsmanifestet, at hverken politikere, offentligheden eller for den sags skyld forskere kunne få indblik i beslutningerne, som blev truffet, herunder beslutningsgrundlaget. Det ville i hans øjne øge borgernes tryghed og tillid, når der var mulighed for indsigt og åbenhed, og borgerne kunne se, hvad meningen var med de beslutninger, der blev truffet.²⁶ Men spørgsmålet er, hvad befolkningen egentlig mente om regeringens pandemistrategi? Det kigger jeg på i næste afsnit.

23 ”Styrelse vendte tommelfingeren nedad til coronalov”, *Dagbladet Information*, 16 marts. Hjemmeside konsulteret d. 17 januar 2021.

24 Læs mere om Folketinget under Covid-19 pandemien på www.ft.dk

25 ”Flertal presser Regeringen til mere åbenhed om Corona-beslutninger” d. 6 Maj 2020, største danske medier og lokalmedier se fx www.bt.dk. Hjemmeside konsulteret d. 18 januar 2021.

26 Udtalelse fra Ellemann-Jensen: ”Flertal presser Regeringen til mere åbenhed om Corona-beslutninger” d. 6 maj 2020, størstedanskemedieroglokalmediersefx www.bt.dk. Hjemmeside konsulteret d. 15 januar 2021.

Folkets respons: Bred dansk støtte – men demokratisk bekymring

Hvordan modtog den danske befolkning den hårde danske nedlukningsstrategi? Var befolkningen skeptisk omkring den, bekymret over faldende økonomisk aktivitet og forøget risiko for arbejdsløshed, eller bakkede danskerne op om den siddende regerings valg i denne ekstraordinære krisesituation?

Covid-19 pandemien raser stadig i skrivende stund. Og selvom det er (lidt over) et år siden, at den omfattende lockdown-strategi blev annonceret i Statsministeriets Spejlsal, så eksisterer der allerede en del forskningsresultater, som viser den danske befolknings løbende vurdering af den nationale strategi, herunder også befolkningens intentioner om adfærd og reel adfærd, når det kommer til at overholde sundhedsmyndighedernes løbende råd og vejledninger.²⁷ Indtil videre peger denne forskning på to gennemgående træk, når det gælder den danske befolknings holdning til regeringens håndtering af pandemien.

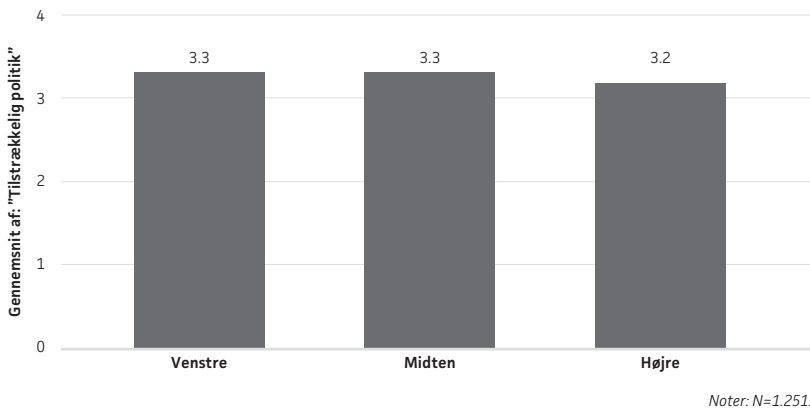
For det første synes der at have være en positiv ”rally-around-the-flag” effekt omkring den danske regerings pandemistrategi. Kort fortalt bevirker en rally-around-the-flag effekt, at befolkningen i en krisesituation bakker op omkring den nationale regering og den førte politiske linje – uanset partifarve og ideologisk ståsted (Mueller 1973). En sådan effekt er fundet i mange forskellige sammenhænge fx ved terroristangreb både i USA og Europa (e.g. Coupe 2017, Dinesen & Jæger 2013, Ojeda 2016, Perrin & Smolek 2009 og Wollebæk et al. 2012). Grundet de store nationale omkostninger ved den hurtige spredning af Covid-19, var en rally-around-the-flag effekt omkring den danske regerings strategi forventelig. Det er også, hvad de tidligste studier under pandemien peger på. Et tidligt studie, som inkluderer data på danske arbejdsløse, viser, at der var en rally-around-the-flag effekt målt som forøget tillid til den danske statsminister under de tidlige lockdown faser i marts-april 2020 (Bækgaard et al. 2020). Et andet studie, som er baseret på data, som jeg præsenterer yderligere i nedenstående, viser, at danskerne havde et vedvarende højt tillidsniveau til den danske regerings – og den danske sundhedsstyrelses – håndtering af Covid-19 pandemien fra de tidligere pandemifaser i marts til sent juni 2020 (Nielsen & Lindvall 2021).

For det andet synes den danske hårde lockdown-strategi at have været relativt upolitiseret – i hvert fald i de første måneder af lockdown i foråret 2020. Som anført i ovenstående så mødte regeringens valgte strategi en relativt svag opposition, som endnu ikke var fuldt konsolideret efter 2019-valget. Læg dertil, at der var høj tillid i befolkningen til, at både regeringen og særligt Sundhedsstyrelsen kunne få Danmark sikkert igennem pandemien (Nielsen & Lindvall

27 For mere omkring den danske befolknings adfærd under Covid-19 pandemien, se projektet: ”HOPE How Democracies Cope with Covid-19”, som løbende publicerer forskningsresultater om danskernes adfærd under Covid-19, herunder overholdelsen af sundhedsmyndighedernes anbefalinger www.hope-project.au.dk

2021). Det er særligt disse spæde resultater, som jeg i nedenstående elaborerer yderligere på. For i hvor høj grad fandt danskerne, at den pandemiske strategi reelt var tilstrækkelig til at møde udfordringerne? Og i hvor høj grad skilte strategien vandene jf. de traditionelle højre-venstre ideologiske skillelinjer i samfundet?

Umiddelbart efter den danske nedlukning i marts 2020, kørte Lunds universitet, Statsvetenskapliga institutionen, en række spørgeskemaundersøgelser i Danmark for bl.a. at opnå indsigt i ovenstående spørgsmål. Data blev indsamlet i perioden 27 marts – 3 april, 2020 (N= 1.251), og spurgte et repræsentativt udsnit af danskerne, hvor tilstrækkelig de fandt den danske regerings svar på corona-epidemien. Spørgsmålet var målt på en interval skala (1-4), hvor 1= Den er slet ikke tilstrækkelig; 2= Den er overvejende grad ikke tilstrækkelig; 3= Den er i overvejende grad tilstrækkelig; 4= Den er helt tilstrækkelig. Det danske gennemsnit var i marts måned 3.26 på dette spørgsmål. Dette er relativt højt, hvis det sammenlignes med eksempelvis det svenske gennemsnit på samme spørgsmål i samme periode, som vi målte i en tilsvarende spørgeskemaundersøgelse, hvor vi fandt gennemsnittet til at være 2.85 (N=1.311).²⁸

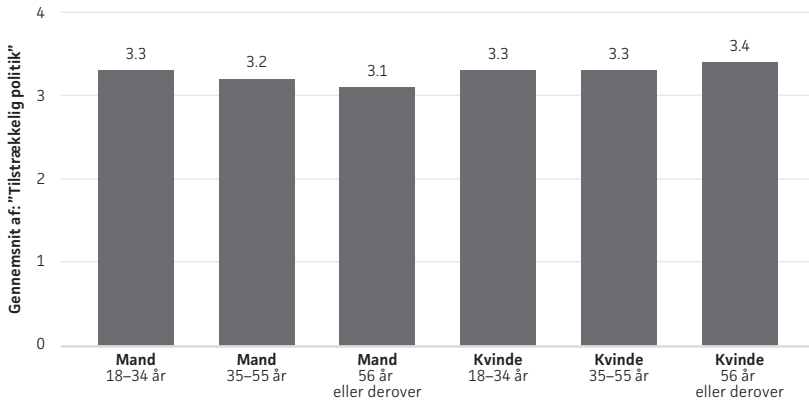
Figur 1. Tilstrækkeligheden af Regeringens Covid-19 strategi fordelt på politisk ideologi: Danmark

I undersøgelsen blev der også spurgt, hvordan respondenterne placerede sig på en klassisk politisk ideologisk skala fra 0 til 10, hvor 0 = En placering meget til venstre og 10 = En placering meget til højre. Gennemsnittet for de danske respondenter på dette spørgsmål i undersøgelsen var 5.0. Denne variable blev efterfølgende omkodet, således den kun indeholdt 3 svarkategorier. De respondenter, som havde svaret mellem 0-3 på spørgsmålet blev kodet som værende "venstreorienterede". De respondenter, som havde anført en placering på 4-6 på spørgsmålet, blev kodet som værende "midttervælgere", og de respondenter,

28 Både den svenske og den danske undersøgelse var administreret af Epinion, Danmark.

som befandt sig i kategorien 7-10 blev kodet til at være "højreorienterede" vælgere. Figur 1 viser, at respondenternes placering i de tre ideologiske kategorier ikke var stærkt associeret med, hvorvidt respondenterne fandt, at regeringens svar på Covid-19 pandemien var tilstrækkelig. Figur 1 viser klart, at der var næsten identisk (høj) vurdering af den danske pandemiske strategi som værende tilstrækkelig både hos vælgere som befandt sig til venstre (3.3), højre (3.2), og i midten (3.3) af dansk politik.

Støtten til den danske regerings pandemistrategi var også jævnt fordelt på alder og køn. Figur 2 viser, at holdningen til, hvorvidt man finder Regeringens pandemistrategi er tilstrækkelig er nogenlunde ligelig fordelt på henholdsvis alder og køn. Normalt er der en større associering mellem respondenternes alder og køn og politisk ståsted samt politiske holdninger mere generelt.

Figur 2. Tilstrækkeligheden af regeringens Covid-19 strategi: Fordelt på alder og køn: Danmark

Endeligt kiggede vi på, hvorvidt danskerne var bekymrede for demokratiet, herunder regeringens forøgede magt og ændringer i epidemilovgivningen under Covid-19. Som beskrevet i tidligere sektioner, så blev magten centraliseret under Covid-19 med et stærkere og mere centraliseret statsministerium og en skærpet opdateret epidemilovgivning, som satte forøgede begrænsninger på eksempelvis danskernes forsamlingsfrihed. Var disse tiltag noget, som bekymrede danskerne?

I en spørgeskemaundersøgelse udført af Lunds universitet, Statsvetenskapliga institutionen, som blev identisk udført i Sverige (N=1.217) og Danmark (N=1.212) af Epinion sent i juni 2020, stillede vi spørgsmålet:

"Covid19-pandemien har betydet, at grundlæggende friheder – herunder forsamlings- og bevægelsesfriheden – er blevet mindsket. Herudover har regeringen fået større magtbeføjelser, fx ved hasteændring af Epidemiloven under pandemien. Hvor placerer

du dig på en skala fra 0 til 10, hvor 10 betyder, at du er meget urolig over Regeringens nye magtbeføjelser og de begrænsede foramlings- og bevægelsesfriheder, og 0 betyder, at du overhovedet ikke er urolig for disse ændringer.”

På dette spørgsmål var en langt større andel af danskerne bekymrede over den demokratiske udvikling under Covid-19 pandemien end hvad vi så blandt de svenske respondenter. Hvor det danske gennemsnit for bekymring over tabet af individuel frihed i forbindelse med ændringerne i epidemilovgivning lå på 3.2, var det tilsvarende svenske gennemsnit på samme spørgsmål kun 2.8. Og hvor den danske bekymring over regeringens forøgede magt i forbindelse med Covid-19 pandemien lå på et gennemsnit på 3.6, var det tilsvarende gennemsnit på samme spørgsmål i Sverige kun 3.2. Begge forskelle mellem de to lande var statistiske signifikante. Danskerne var altså langt mere bekymrede end svenskerne i pandemiens første fase, når det kom til de demokratiske konsekvenser af Covid-19 pandemien (For mere om den demokratiske forskning af Covid-19 pandemiens konsekvenser i Sverige og Danmark, se Nielsen 2021).

Den danske og svenske respons på nationale strategier

Ovenstående resultater flugter godt med andre forskningsresultater om samme emne. Dette gælder både resultater, som har fokuseret på Danmark alene, som diskuteret i ovenstående *samt* resultater, som har sammenlignet Danmark med sin svenske nabo. Sammenligningen med Sverige er særligt interessant og oplagt, fordi Sverige og Danmark på mange måder ligner hinanden – værende to universelle nordiske velfærdsstater begge med socialdemokratiske regeringer under Covid-19 pandemien – men samtidig også er to lande, som valgte meget forskellig pandemistategier i foråret 2020. Hvor Danmark valgte en tidlig og hård lockdown, valgte Sverige en langt mere åben strategi, hvor størstedelen af samfundet forblev åbent i foråret 2020 (For mere om den svenske pandemistategi, se fx Dahlström & Lindvall 2020, men også Nyléns artikel ”Den svenska responsen år 2020 – krisberedskap i kris” i dette special issue.)

Et tidligere studie udført på samme data, som den præsenteret i denne artikel, viser, at Sverige var langt mere ideologisk polariseret end Danmark i begyndelsen af pandemien, når det eksempelvis drejer sig om befolkningens tillid til regeringens og Sundhedsstyrelsens (*Folkhälsomyndigheten*) pandemistategi. Vigtigt er det dog at pointere, at den politiske tillid var højere i Danmark end i Sverige også *inden* pandemien, så det er ikke muligt at tilskrive forskelle i politisk tillid direkte som værende en effekt af pandemien og regeringens tilhørende strategi (for mere om disse resultater, se Nielsen & Lindvall 2021). Hvorfor den danske politisk tillid generelt var højere end den

svenske har nok flere årsager, men kan bl.a. skyldes, at den danske regering var relativt ny og uprøvet sammenlignet med den svenske. Andre studier har dog konkluderet, at der var en rally-around-the-flag effekt i Danmark, som tidligere anført (Bækgaard et al. 2020), men også i Sverige i pandemiens tidlige faser (Esaiasson et al. 2020), hvilket var en tendens, som man har kunne spore i flere vesteuropæiske demokratier (Bol et al. 2020) samt Canada (Merkley et al. 2020). Sveriges indsats under pandemien har dog modtaget en del kritik allerede tidligt i forløbet, som værende både utilstrækkelig og for langsom. Herudover er det blevet pointeret, at Sverige i pandemiens første faser havde det største antal Covid-19-relaterede dødsfald blandt de nordiske lande (se fx Mikael Holmströms og Martin Lindströms bidrag i dette special issue).

Andre forskningsprojekter har sammenlignet forbrugeradfærd i Sverige og Danmark under pandemiens første fase, hvor det svenske samfund var betydeligt mere åbent end det danske. Et studie finder interessant nok, at markant nedsat økonomiske aktivitet fandtes både i Sverige og Danmark som følge af pandemien. Og det konkluderes, at forbrugeradfærden var mere påvirket af selve pandemien end af de forskellige nationale pandemistrategier (Andersen et al. 2020).

Selvom Danmark og Sverige på mange punkter er ens, så er der også væsentlige forskelle – også udenfor en pandemikontekst. Det gælder fx når det kommer til immigrationspolitik (Green-Pedersen & Krogstrup 2008). Men institutionelt varierer landene også. Sverige har ikke som Danmark et stærkt ministerstyre, men næsten helt selvstændige myndigheder. Således havde Sundhedsstyrelsen og Folkhälsomyndigheten to meget forskellige roller under pandemien. Hvor Sundhedsstyrelsen formelt *rådgav* den danske regering og det var den danske regering med statsminister Frederiksen, som stod i front til pressemøderne omkring den danske strategi, spillede Folkhälsomyndigheten en langt større selvstændig rolle i Sverige, hvor det primært var statsepidemiolog Anders Tegnell, som ved pressemøderne formidlede den svenske strategi. Og vi ved fra andre studier omkring pandemien og krisekommunikation, at kommunikationen til befolkningen fra de ansvarlige myndigheder og politikere var af meget vigtig og stor betydning i den meget usikre verden, som pandemien havde skabt (se fx Jenny Lindholm & Joachim Högväg i dette special issue). Der kan derfor være mange forskellige forklaringer på, hvorfor vi finder forskellige resultater på svenskernes og danskernes holdning til henholdsvis den danske og svenske regerings pandemistrategi i foråret 2020. Og da pandemien – som tidligere anført – i skrivende stund stadig betyder omfattende nationale lockdowns og strenge sundhedsforanstaltninger for at inddæmme smitten, er det endnu for tidligt at konkludere, hvorvidt – helt overordnet – svenskerne og danskerne responderede signifikant forskelligt på deres regeringers Covid-19 strategi under alle faser af Covid-19 pandemien.

Konklusion

Det var en relativt nyindsat, stærk, men også uprøvet dansk statsminister, som blev dansk frontfigur i kampen mod Covid-19 i det spæde forår i 2020. Hun havde også inden pandemien søgt en centralisering af statsmagten, herunder opbygningen af et stærkere og mere handlekraftigt statsministerium. Som statsminister under pandemien fortsatte hun en linje med et stærkt statsministerium i spidsen for alle Covid-19 beslutninger.

Det blev Mette Frederiksen, som øverste politiske repræsentant, og Sundhedsstyrelsens direktør – Søren Brostrøm – som øverste mand i det danske sundhedsvæsen, der blev de to hovedpersoner bag den danske pandemistrategi. I hvert fald i offentligheden, når den skulle præsenteres på pressemøderne. Og det var en strategi, som de ikke altid var enige om.

Det danske politiske landskab var under pandemiens første fase (marts - juni 2020) præget af en svag ikke-konsolideret opposition med stor intern splittelse. Der var dog debat omkring særligt ændringer af epidemiloven, som både Sundhedsstyrelsen og det øvrige folketing havde betænknings omkring, samt strategien og tidshorizonten for udslusningen af de omfattende økonomiske hjælpepakker. Den danske regering formulerede tidligt i pandemiforløbet et forsigtighedsprincip, hvilket på mange måder stod i kontrast til Sundhedsstyrelsens proportionalitetsprincip, og som løbende gav anledning til knaster mellem de to niveauer.

Befolkningen bakkede i stort tal op omkring den danske pandemistrategi. Og denne opbakning var ikke betinget af eksempelvis ideologisk ståsted, alder eller køn, som normalt er associeret med forskellige politiske holdninger. Befolkningen udtrykte dog også større bekymring om de demokratiske konsekvenser af regeringens forøgede magt og epidemilovsændringen i forbindelse med pandemien. Den bekymring var højere i Danmark end i det svenske naboland, som også førte en mere liberale og åben pandemistrategi.

Referencer

- Andersen, Asger Lau, Toft Hansen, Emil, Johannesen, Niels & Sheridan, Adam, 2020. "Pandemic, Shutdown and Consumer Spending: Lessons from Scandinavian Policy Responses to COVID-19", *arbejdsrapport tilgængeligt ved arXiv:2005.04630 preprint. Found at <https://ideas.repec.org/p/arx/papers/2005.04630.html>*.
- Bækgaard, Martin, Christensen, Julian, Krogh Madsen, Jonas & Sass Mikkelsen, Kim, 2020. "Rallying around the flag in times of COVID-19: Societal lockdown and trust in democratic institutions", *Journal of Behavioral Public Administration* 3 (2), s. 1-12.
- Bennedsen, Morten, Pærrregaard Holm, Christian, Larsen, Birthe Schmutte, Ian & Scur, Daniela, 2020. "Hjælpepakkerne reddede 81.000 jobs", *Samfundskøkonomien, Temanummer: Coronakrisen i samfundsperspektiv 2020* (4).
- Bol, Damien, Giani, Marco, Blais, André & Loewen, Peter John, 2020. "The effect of COVID-19 lockdowns on political support: Some good news for democracy?", *European Journal of Political Research* 60:497-505.

- Bosancianu, Constantin Manuel, Dionne, Kim Yi, Hilbig, Hanno, Humphreys, Macartan, Sampada, KC, Lieber, Nils & Scacco, Alexandra, 2020. "Political and Social Correlates of Covid-19 Mortality", *arbejdspapir tilgængeligt ved www.wzb.eu*.
- Coupe, Tom, 2017. "The impact of terrorism on expectations, trust and happiness – the case of the November 13 attacks in Paris, France", *Applied Economics Letters* 24 (15), s. 1084-1087.
- Dahlström, Carl & Lindvall, Johannes, 2020. "Sverige og Covidkrisen", Rapport til Det Danske Folketing. www.ft.dk
- Dinesen, Peter Thisted & Meier Jæger, Mads, 2013. "The Effect of Terror on Institutional Trust: New Evidence from the 3/11 Madrid Terrorist Attack", *Political Psychology* 34 (6), s. 917-926.
- Esaiasson, Peter, Sohlberg, Jacob, Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt, 2020. "How the coronavirus crisis affects citizens trust in institutions and in unknown others: Evidence from 'the Swedish Experiment'", *European Journal of Political Research*, doi.10.1111/1475-6765.12419 (tidligt online version).
- Green-Pedersen, Christoffer & Krogstrup, Jesper, 2008. "Immigration as a political issue in Denmark and Sweden", *European Journal of Political Research* 47 (5), s. 610-634.
- Grønnegård, Jørgen, Askim, Jostein, Gyrð-Hansen, Dorte, Bødker Madsen, Helle & Østergaard, Lars, 2021. "Håndteringen af covid-19 i foråret 2020", Rapport afgivet af den af Folketingets Udvalg for Forretningsordenen nedsatte udredningsgruppe vedr. håndteringen af covid-19", *Kommissionsrapport til Det Danske Folketing*, 2021. www.ft.dk
- Haagen Pedersen, Lars & Kieler, Mads, 2020. "Finanspolitikken i lyset af coronakrisen", *Samfundsøkonomen, Temanummer: Coronakrisen i samfundsperspektiv 2020* (4), s. 6-15.
- Kosiara-Pedersen, Karina, 2020. "Stronger core, weaker fringes: the Danish general election 2019", *West European Politics* 43 (4), s. 1011-1022.
- Larsen P., Trine, Ilsøe, Anna & Bach Steffensen, Emma, 2020. "Atypiske beskæftigede i atypiske tider: Regeringens coronahjælpepakker og deres effekter", *Samfundsøkonomen, Temanummer: Coronakrisen i samfundsperspektiv 2020* (4), s. 39-47.
- Merkley, Eric, Bridgman, Aengus, Loewen, Peter John, Owen, Derek Ruths, Taylor & Zhilin, Oleg, 2020. "A Rare Moment of Cross-Partisan Consensus: Elite and Public Response to the COVID-19 Pandemic in Canada", *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique* 53, s. 1-8.
- Mueller, John E., 1973. *War, presidents, and public opinion*. John Wiley & Sons.
- Nielsen, Julie, 2021. "The Democratic Consequences of Covid-19 Lockdowns: Sweden and Denmark", *Arbejdspapir under udgivelse*.
- Nielsen, Julie & Lindvall, Johannes, 2021. "Trust in Government in Sweden and Denmark during the Covid-19 Pandemic", *West European Politics* (accepteret og under redigering – forventes online i april 2021).
- Ojeda, Christopher, 2016. "The effect of 9/11 on the heritability of political trust", *Political Psychology* 37 (1), s. 73-88.
- Perrin, Andrew J. & Smolek, Sondra J., 2009. "Who trusts? Race, gender, and the September 11 rally effect among young adults", *Social Science Research* 38 (1), s. 134-145.
- Wollebæk, Dag, Enjolras, Bernard, Steen-Johnsen, Kari & Ødegård, Guro, 2012. "After Utøya: how a high-trust society reacts to terror – trust and civic engagement in the aftermath of July 22", *PS: Political Science and Politics* 45 (1), s. 32-37.